

*Madieke Fleuren,
restaurateur van antieke globes*

ambacht

HERSTEL VAN HET OUDE
WERELDBEELD

Wie de Kunstacademie volgt, lijkt niet voorbestemd om restaurateur van antieke globes te worden. En toch heeft Madieke Fleuren dat pad gevolgd. Ze erkent dat het geen creatief beroep is, maar het ambachtelijke karakter van haar vak spreekt haar zeer aan. En over werk heeft ze niet te klagen. Er blijken in binnen- en buitenland talloze antieke globes te bestaan. En Fleurens expertise is ondertussen bij veel van de eigenaren bekend.

Tekst: Dick Zoet

Foto's: Maarten Klijn

Restaureren is over het algemeen een dankbaar beroep, omdat er veelal de nodige emoties bij de eigenaren meespelen. Dat is in de regel ook het geval bij oude globes; antieke stukken die van generatie op generatie overgaan en ondanks de goede zorgen toch onderhevig zijn aan de tand des tijds. Maar gelukkig kunnen slijtageplekken, beschadigingen en zelfs ontbrekende

gedeelten in oude glorie worden hersteld. Er zijn namelijk, hoe onvoorstelbaar dat wellicht ook klinkt, mensen die zijn gespecialiseerd in deze specifieke wijze van restaureren.

Madieke Fleuren is zo iemand. En wie mocht denken dat van haar diensten slechts spaarzaam gebruik wordt gemaakt, komt bedrogen uit. Er blijken heel wat eigenaren

van antieke globes in Nederland te bestaan en Fleuren heeft over het aanbod van werk in het geheel niet te klagen. Inmiddels is haar expertise ook buiten de landsgrenzen doorgedrongen en beginnen buitenlandse opdrachtgevers de weg naar de Nijmeegse Lage Markt te vinden. En dat, terwijl ze aanvankelijk een totaal andere loopbaan voor ogen had.

O P L E I D I N G

“Ik heb eerst de pabo afgerond, maar kwam tot de conclusie dat ik toch wat anders wilde. En dus ben ik naar de kunstacademie gegaan en heb de opleiding 3-D-Design gevolgd en met succes afgerond. In het tweede jaar kwam ik in contact met iemand die globes restaureerde bij een bedrijf. Dat vond ik fascinerend, want ik wist niet eens van het bestaan van die specialisatie. En aangezien ik toch geen studiefinanciering meer had, ben ik daar in deeltijd gaan werken. Dat was natuurlijk een uitstekende gelegenheid om dit bijzondere vak te leren, want een opleiding hiervoor is er niet. Na mijn afstuderen heb ik eerst 7 jaar voor een bedrijf gewerkt om ervaring op te doen en sinds 3 jaar ben ik voor mezelf begonnen en dat verliep, een beetje tot mijn eigen verbazing, best succesvol.”

Gezien haar opleiding zou je eerder een carrière als beeldend kunstenaar verwachten. “Ik heb ook nog steeds wel de drang tot creativiteit”, erkent Fleuren. “Het is ook

heerlijk om je daarmee bezig te houden, maar ik heb niet zo'n zin in het zakelijke traject dat daaraan verbonden is. Je kunt fraaie dingen maken, maar je moet wel zorgen dat ze vervolgens aan de man worden gebracht. Het werk dat ik nu doe is totaal anders van aard; de klanten komen naar mij toe. En bovendien is het heerlijk ambachtelijk werk. Misschien dat ik in de toekomst toch wel weer iets met keramiek ga doen, maar voorlopig bevalt me dit prima.”

I N G R I J P E N D

Voor het restaureren van de globes heeft Fleuren een samenwerkingsverband met Vincent Evers, een opgeleid meubelmaker. “In de regel hoort een globe in een stoel, een standaard te staan en in de meeste gevallen is die ook aan restauratie toe. Onze samenwerking biedt klanten het voordeel van een totaalplaatje: we kunnen dus de complete restauratie van zo'n globe verzorgen. En door ons beider achtergrond weten ze ook dat dat vakkundig gaat gebeuren.”

Restauratie kan soms erg ingrijpend zijn, weet Fleuren ondertussen uit ervaring. “Globes kunnen beschadigd raken, ze kunnen slijten en in de meeste gevallen heeft de decennialange blootstelling aan uv-licht zijn verwoestende werk gedaan. Heel soms kom je globes tegen die bijzonder goed geconserveerd zijn; die hebben de originele kleuren nog, maar dat zijn zeldzaamheden.” We dienen ons daarbij te realiseren dat de meeste van die globes eeuwenoud zijn. Globes raakten in zwang na de vermeende ontdekking van Amerika door Columbus en maakten een enorme vlucht in de eeuwen daarna. Zeker in de zestiende en zeventiende eeuw waren globes een vast onderdeel van de uitrusting van schepen. We praten dus al heel snel over antiquiteiten die drie- à vierhonderd jaar oud zijn. En bovendien over – zeker in die dagen – gebruiksvoorwerpen. “Na 1850 is men minder duurzame materialen gaan gebruiken voor de vervaardiging van globes. Zoals zuurhoudend papier van bomen; het zuur zorgt op den duur voor totale vernietiging van de papieren

Restaureren begint met onderzoeken.

bovenlaag, de grafiek. Dergelijke globes worden wel eens ter restauratie aangeboden – zoals uit begin vorige eeuw - maar zijn moeilijk te restaureren en gezien het kostenplaatje niet echt lonend. Over het algemeen zie je dat het bij restauratie meestal gaat om globes die minimaal honderdvijftig jaar oud zijn.”

ONDERZOEKEN

Restaureren begint met onderzoeken. “Je moet een duidelijk beeld hebben van wat er precies aan de hand is en wat er allemaal moet gebeuren. En dat laatste moet zich tot het noodzakelijk minimum beperken. De beschermende vernislaag wordt er afgehaald en heel soms ook de papieren bovenlaag, al doe ik dat liever niet. Dat afhalen gebeurt met water. Het papier neemt water op en gaat zwellen. En dus wordt het later erg lastig om de papieren delen weer

passend op de globe te krijgen. Maar soms kan het niet anders, dan is de bol zodanig beschadigd dat die eerst hersteld moet worden, voordat je verder kunt.” Na die soms moeizame herstelwerkzaamheden richt Fleuren zich op de grafiek. In tegenstelling tot het restaureren van schilderijen is de voorstelling op de globe in de regel gedrukt en niet geschilderd. “Dat is toch wel een wezenlijk verschil. Zeker bij heel oude globes die met zwarte inkt zijn gedrukt en later met de hand zijn ingekleurd.

Er zijn globes waarop Australië ontbreekt.

Dat gebeurde met een soort waterverf. Helaas verdwijnen die kleuren dus als je de grafiek met water van de bol haalt; een tweede reden om dat liever niet te doen.”

BLANCO

Hoe het ook zij, het herstel van de grafiek is een tijdrovend en uitermate precies werk. Want dat moet, net als eeuwen geleden, met de hand gebeuren. En dat vereist niet alleen een vaste hand en veel vakmanschap, maar ook de nodige kennis van het wereldbeeld zoals dat in de jaren van vervaardiging bestond. “Dat wereldbeeld wil nog wel eens verschillen van de huidige globes. Je komt soms globes tegen waarbij het midden van Afrika blanco is gelaten; simpelweg omdat die streken nog niet ontdekt waren. En er zijn ook globes waarop Australië ontbreekt.

Je moet dan proberen uit bronnen te herleiden hoe zoiets tot stand is gekomen en als het allemaal zo bedoeld is, dan moet je het zo laten. Dit is geen creatief vak; je moet

herstellen wat er oorspronkelijk is geweest en er geen eigen invulling aan geven.” Het herstellen van globes gebeurt zoveel mogelijk met de oorspronkelijke materialen. Daarom worden de bollen niet opgevuld met beenderlijm, talk en kalk, dat oplosbaar blijft. “Dat heeft grote voordelen bij eventuele toekomstige reparaties. Bovendien blijft paat in vorm, in tegenstelling tot gips, dat gaat uitzetten.” Voor het herstel van de grafiek wordt oud papier gebruikt. “Dat komt vaak uit oude boeken die zijn hersteld. En mocht dat niet voorhanden zijn, dan gebruik ik speciaal nieuw papier. Voorwaarde in beide gevallen is dat het zuurvrij is. Als dat allemaal is gebeurd, dan moeten de lijntjes en kleurtjes worden aangebracht. Dat is vreselijk precies werk, dat je niet al te lang achter elkaar moet doen. Aan de andere kant is het natuurlijk wel een uitdaging om zoiets precies in oude staat terug te krijgen. Dat is misschien ook wel het aantrekkelijke van dit vak: het is zeer afwisselend en geen enkele restauratie is gelijk.”

CONSERVEREN

Restauratie betekent overigens niet altijd dat de globe in oude luister wordt hersteld. “Dat heeft ook met het wensenpatroon van de klant te maken. Soms is restaureren alleen conserveren; het voorkomen dat de ‘aftakeling’ verder doorzet. En soms worden alleen de grootste beschadigingen hersteld en worden slijtageplekken genegeerd. Hoe de zaken worden aangepakt, hangt van meerdere factoren af; het beschikbare budget, de waarde van de globe, maar zeker ook emotionele factoren. De globe van opa zal eerder een complete restauratie krijgen dan een exemplaar wat door een handelaar op een veiling is gekocht. Maar in beide gevallen is het iedere keer weer een avontuur om uiteindelijk een voor alle partijen bevredigend resultaat te krijgen.”